

Nr 52.

Ankom till Riksdagen kansli den 17 maj 1911 kl. 5 e. m.

*Utlåtande i anledning af väckt motion om tillägg till förordningen
den 22 april 1881 om tjuguarig häfd.*

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 245, har herr *Carl Lindhagen* yrkat, att Riksdagen måtte för sin del besluta sådant tillägg i lagen den 22 april 1881 om tjuguarig häfd, att lagen förklarades ej skola gälla gent emot kronan, eller, om detta ej kunde bifallas, att lagen förklarades ej skola gälla gentemot kronan för den tid, som kunde antagas åtgå för vederbörlig utredning om kronans jorddonationer.

Till stöd härför har motionären anført följande:

»Den romerska rätten stadgade, att häfd såsom åtkomst till fast egendom icke gällde emot bland andra staten. Denna rättsprincip har sedan gått igen i många efterföljande lagstiftningar jämväl i nutiden. Äfven uti den författning om häfd, som gällde hos oss före tillkomsten af 1881 års lag, nämligen förklaringen den 14 maj 1805, återfinnes samma grundsats.

Motionen.

Nya lagberedningen tog i sitt den 28 december 1879 afgifna lagförslag i ämnet afstånd från en dylik skillnad med hänsyn till egendom, som må utgöra föremål för häfd. Den viktiga frågan ägnade beredningen blott en flyktig uppmärksamhet i förbigående i sitt betänkande, hvilket härom innehåller följande: »En dylik inskränkning synes ej hvila på fullgiltig grund och bidrager endast att i viss mån bibehålla det tillstånd af osäkerhet, som häfdinstitutet åsyftar att undanröja. Den omständighet att en egendom någon gång i tiden blifvit afhänd kronan eller allmän inrättning kan naturligtvis icke vara känd för den, som i god tro efter lång

tids förlopp förvärfvar egendomen, men möjligheten att vinna häfd skulle för all framtid vara betagen. Därest gällande lags bestämmelser efterleivas vid pröfning af sökt lagfart, synes det emellertid osannolikt, att lagfart kan komma att beviljas å någon egendom af nyssnämnda slag eller att, om genom något förbiseende lagfarten beviljas, detta förhållande icke genast skulle upptäckas af kronans ombudsmän. Då enligt den häfdelag, beredningen föreslagit, erhållen lagfart utgör ett hufvudvillkor för häfden, förefinnes således så mycket mindre anledning att för ifrågavarande jordägare göra något undantag från allmänna regeln, som dessa jämväl i öfrigt vanligen äro i tillfälle att öfver sina egendomar hålla en lika, om ej mera verksam uppsikt än den, som i allmänhet står den enskilde sakägaren till buds i de händelser, hvilka vanligast gifva anledning till häfdeinstitutets tillämpande.»

Uti den till 1881 års Riksdag aflåtna propositionen i ämnet samt riksdagsförhandlingarna förekomma, så vidt jag kunnat inhämta, icke någon antydning om, att denna sak ens blifvit uppmärksammas.

Den gamla grundsatsen att statsjord ej kunde afhändas staten genom häfd, synes dock ej hafva bort kastas öfver bord, utan närmare undersökning och blott på det lättvindiga antagandet att en dylik inskränkning ej syntes hvilat på fullgiltig grund.

En sådan grund har säkerligen också varit, att det allmänna bör behålla sin jordegendomen och att staten behöfde ett särskildt skydd i detta afseende gentemot de enskilda intressena, hvilka alltid sökt och fortfarande söka till egen fördel plundra staten på dess egendom icke minst genom den talan och de befogenheter, dessa enskilda intressen kunnat tillvälla sig såsom målsmän för staten själf.

Ett sådant plundringens århundrade var i vår historia adertonhundratalet. Och man misstager sig nog icke särdeles mycket, om man betecknar 1881 års lag såsom kronan på verket. Det åberopade stora behovet af en ytterligare effektivitet å häfdeinstitutet bottnade nog innerst i de hotande efterräkningarna, som en gång måste komma på alla dessa utsväfningar.

Särdeles oriktigt är lagberedningens antagande, att förbiseenden till kronans nackdel genast upptäckas af kronans ombudsmän och att kronan vanligen är i tillfälle att öfver sina egendomar hålla en lika om ej mera vaksam uppsikt än den, som i allmänhet står den enskilda sakägaren till buds. Af många både förlåtliga och oförlåtliga skäl förhåller det sig som bekant alldeles tvärtom. Detta är ju också ganska förklarligt. Det möter synnerliga svårigheter för kronan att bevaka sin rätt på grund af dels den väldiga och invecklade omfattningen af dess rättsanspråk, dels den tunga

apparat, som måste sättas i gång för att göra dem gällande, och dels det bristande intresset, ofta nog ytterligare paralyseradt af ett motsatt enskildt intresse hos kronans officiella målsmän, att med kraft föra kronans talan.

Oafsedt nu befogenheten af 1881 års lags ståndpunkt i frågan är det emellertid klart, att i följd af nyssnämnda förhållanden en myckenhet möjligheter att göra sin rätt gällande går på grund af nämnda lag för kronan förlorad under den långa och vidlyftiga utredning, med hvilken kammarkollegium nu är sysselsatt. Erfarenhet härom lär ock redan ha vunnits.

Äfven nya lagberedningens förslag till jordabalk upptar i 2 kap. 16 § af förslaget till lag om inskrifning af rätt till fast egendom bestämmelser om häfd såsom jordafång, hvilka ytterligare kringskära möjligheterna för det allmänna att återvinna jord, som obehörigen afhändts detsamma. Huruvida någon afsikt här varit att ytterligare förekomma de på många håll så illa sedda kronoprocesserna, framgår icke af den skrifna motiveringen. Egendommeligt är emellertid, att kammarkollegium, ehuru representant för landets största jordägare kronan, från hvilken dessutom enskildes jordbesittningar på så många underliga vägar härflyta, icke i likhet med en mängd andra myndigheter blifvit hörd öfver lagberedningens förslag.

Med anledningen af de till Konungen ingifna petitionerna, rörande kronans jorrdonationer till industrien, hvilka petitioner remitterats till kammarkollegium, ingafs den 3 november 1910 till Konungen en petition med framhållande af vikten att till nästa riksdag aflåta förslag om den tjuguariga häfdens afbrytande emot kronan. Denna petition har ej föranledt någon åtgärd ännu, ej ens remitterats till kammarkollegium.

I detta sammanhang må erinras om den faktiska lagstiftningsmakt, som domstolarne tillvällat sig, genom att i strid mot rimlighet och rättvisa i en mängd fall, såsom i processerna om rekognitionsskogarna, helt enkelt bortse från villkoren för donationerna och anlägga formella åskådningssätt, fullständigt främmande för det sakliga innehållet.

Äfven äga vi ett betecknande minnesmärke öfver sträfvandena från deras sida, som haft gagn af en sådan rättsskipning, att genom lagstiftning utplåna alla spår, som kunna vara vägledande för eftervärldens efterräkningar. På motion i Första kammaren beslöt nämligen 1898 års Riksdag för sin del, att hvad i fråga om skatteköp af s. k. rekognitionshemman stadgas därom, att hemmanen alltid skola vara oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda, skall upphöra att gälla, hvarjämte beslöts en häraf föranledd ändring af 30 § af lagen om hemmansklyfning m. m.

Ett liknande försök gjordes redan 1886 genom en inom Första kam-maren väckt motion, men afvisades då af Riksdagen.

Beslutet vid 1898 års riksdag grundades åter därpå, att högsta dom-stolen genom flera domar den 8 juni 1897 förklarar bestämmelsen om hemmanens oskiljaktighet från bruken icke äga någon betydelse, samt därför ogillat kronans återvinningstalan, ehuru den stöddes på, att bruksrörelsen nedlagts eller hemman kommit i annans ägo än bruksägarens. Vederbö-rande utskott hemställde, att bestämmelsen därför borde upphöra äfven i öfriga afseenden, helst dess bibehållande kunde genom osäkerhet angående äganderätten till rekognitionshemman »framkalla anspråk och förvecklingar af flera slag».

Detta riksdagsbeslut tillkom också genom en öfverrumpling från vederbörande intressenters sida. Ingen utomstående i Riksdagen förstod att se upp vid tillfället. Men inför nu stundande tider, då insikten börjar vakna om nödvändigheten med hänsyn till fattigdomen i landet att åter-förvärfva orättfånget kronogods eller kräfvä betalning för bortslumpade domäner, så böra äfven sådana misstag, till den kraft det må hafva, rättas.»

Yttrande af
kammar-
kollegium.

Med anledning af de i motionen lämnade uppgifter har utskottet i den ordning, som föreskrifves i § 46 riksdagsordningen, begärt yttrande från kammarkollegium i fråga om

dels hvilka slag af i motionen afsedda, kronan tillhöriga fastigheter, den hos kollegium pågående utredningen omfattade,

och dels huruvida och i hvad mån ett upphäfvande, såsom i motionen påyrkats, af förordningen den 22 april 1881 om tjuguarig häfd kunde hafva betydelse för resultatet af utredningen med hänsyn till kronans rätt att återvinna sagda fastigheter, där de blifvit kronan afhända.

I anledning häraf har till utskottet från kollegium inkommit till Konungen ställt yttrande, hvilket med uteslutande af ingressen är af följande lydelse:

»Jämlikt nådig befallning i Eders Kungl. Maj:ts härå aflättna nådiga remiss denna dag får kollegium till en början beträffande hithörande äm-nen i underdånighet anföra följande.

Genom särskilda nådiga remisser dels den 10 och dels den 31 decem-ber 1909 dels den 17 oktober 1910 har kollegium fått sig anbefalldt att till Eders Kungl. Maj:t afgifva underdåniga utlåtanden i anledning af gjorda underdåniga framställningar med begäran om anställande af un-dersökning och vidtagande af annan åtgärd för bevakande af kronans rätt med afseende å vissa slag af egendomar, som af kronan upplåtits till in-dustriens understöd. Härvid hafva berörda egendomar, som sammanfattats

under benämningen »kronans jorddonationer till industrien», af sökandena hänförts till nedannämnda hufvudgrupper; och har i afseende härå, bland annat, meddelats följande.

A) *Till bruksrörelsens understöd upplåtna hemman och torp, hvarå åbo funnits.*

Utöfver stora skogsanslag hade bruksrörelsen gynnats med jordtilldelningar på det sätt att till bruksrörelsens understöd anslagits en mängd kronohemman och torp, hvarå kronoåbo funnits, med rätt för bruksägare att framför åbon skattelösa dylika egendommar. Förhållandet mellan bruksägaren och åbon hade man sökt ordna genom särskilda bestämmelser, och blef sedermera jämlikt nådiga kungörelserna den 24 maj 1878 och den 23 december 1881 medgifvet, att åbon finge öfverlåta sin åborätt till bruksägaren och den sistnämnde sin skattemannarätt till åbon.

B) *Rekognitionsskogar.*

Bland kronans donationer af skogar till industriens understöd borde främst bemärkas de förnämligast under 16- och 1700-talen till bergshandteringens främjande anslagna skogar.

I allmänhet hade för dessa skogar erlagts en viss rekognitionsafgift, i följd hvaraf dessa egendommar med ett gemensamt namn kallats rekognitionsskogar. Numera kunde man skilja endast mellan rekognitionsskogar samt de i bergskollegii cirkulärbref den 29 mars 1824 omförmälda grufskogar och gruffallmänningar, hvilka ej finge till skatte lösas och som jämväl blefve till erläggande af rekognitionsafgift uppförda.

Hvad då anginge de egentliga rekognitionsskogarna, hade desamma, där de ej blifvit under en mera bestämd besittningsrätt upplåtna, i allmänhet blifvit på grund af särskilda bestämmelser indelade till hemman och skattesålda med villkor att hemmanen skulle vara oskiljaktigt förenade med det bruk, till hvars understöd rekognitionsskogen varit anslagen. Emellertid hade på väckt motion inom Riksdagens Första kammare 1898 års Riksdag för sin del beslutit att för författningarnas föreskrift om skatteköpta rekognitionshemmans oskiljaktighet med bruken skulle upphöra att gälla afvensom att i följd därå förbehåll i berörda syfte ej vidare skulle intagas i blifvande skattebref. Detta förslag godkändes ock af Kungl. Maj:t, hvarpå förordning i ämnet utkom den 22 december 1898.

C) *Sågverkens stockfångstprivilegier.*

Företrädesvis inom de norra länen hade sågverken gynnats med privilegier å årlig stockfångst å kronans skogar mot en viss stubböresafgift. Dessa privilegier hade tillkommit under 1700-talet samt långt in på 1800-talet.

Vid afvittringen inom Gäfleborgs och Jämtlands län hade åt sågverk,

som åtnjutit dylika privilegier, i ersättning härför anvisats bestämda områden, som blifvit till hemman indelade och skattlagda. Några stockfångstprivilegier finnes ej vidare inom dessa län. En så beskaffad områdestilldelning hade äfven förekommit vid afvittring inom andra län. Däremot hade inom Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län utbrytning af stockfångst ägt rum äfven på det sätt att till sågverk, utrustade med dylika privilegier, småningom anvisats visst aftaget skogsområde, från hvilket de mot erläggande af skogsränta ägde uttaga den årliga stockfångst, som å privilegierna ursprungligen tillförsäkrats dem mot stubböresafgift. Efter år 1886 hade träffats upprepade aftal mellan kronan och innehafvare af stockfångstområden, hvarigenom de senare till kronans fria disposition afstått områdena under förbehåll att få under vissa år verkställa en vidsträcktare afverkning än som medgåfves i stockfångstprivilegierna.

D) *Andra jorddonationer till industrien.*

Hit hörde ofvannämnda grufskogar och grufallmänningar, äfven kallade statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar. Dessa skogar, hvilka ej finge till skatte lösas, stode under domänstyrelsens inseende. Nådiga förordningen den 27 maj 1898 innehölle bestämmelser angående skötseln af dessa skogar.

Såsom alldeles fristående donationer till industrien upptoges:

1) Kengis bruks- och bergsfrälseegendom i Pajala socken, 2) Meldercreutzka och Hermelinska bergverks- och odlingsdistrikten mellan Luleå och Kalix älfvar, 3) Palmstruchska odlings- och skogsdistriktet på norra sidan af Piteå älf, 4) Korpfors och Resundsfors järnverksanläggningar med därtill anslagna skogar och 5) Awafors masugns och Hvitåfors bruks koldistriktsskog. I sammanhang med afvittringen hade reglering skett af dessa privilegier. Stora områden hade härvid frångått privilegiehafvarne och medtagits i den allmänna afvittringstilldelningen. Härutinnan borde dock verkställas utredning till utrönande af i hvilken omfattning delar af dessa jordområden ändock till följd af privilegierna bibehållits vid bruks-, grufve- och sågverksindustrien. Sålunda skulle många hemman, som nu disponerades af Gellivarebolaget, härröra från den Meldercreutzka stiftelsen. Bolag hade jämväl på ansökan erhållit nybyggesrätt till en stor myckenhet nybyggen särskildt i Norrbottens län. En närmare utredning härom saknades. Öfverlopsmarker hade ock vid afvittringen disponerats på ett sätt som påkallade särskild undersökning till bevarande af kronans rätt i berörda hänseende.

Vidare tillåter sig kollegium beträffande det utredningsarbete, som sålunda åligger kollegium, anföra följande.

Omförmälda kronodonationer, med undantag af de under afdelningarna A och B upptagna, hafva förut på sin tid varit föremål för vidlyftiga utredningar, som innefattas i särskilda underdåniga utlåtanden, afgifna af *kollegium* dels den 20 december 1864 i anledning af väckt fråga om undersökning af de angående jord och skogar inom Norrbottens län utfärdade privilegier och dels den 30 maj 1870 angående privilegii stockfångst för sågverken i Västerbottens län, af den år 1868 tillsatta *skogskommitté* den 21 december 1860 angående de norrländska järn- och sågverksprivilegierna samt af *kommerskollegium och domänstyrelsen* gemensamt den 23 november 1896 rörande statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar. Vid den ytterligare undersökning härutinnan, som ännu torde återstå, synes den sålunda redan verkställda utredningen blifva till väsentlig hjälp och ledning.

Väl har i samband med de rättegångar, som å kronans vägnar utförts beträffande yrkad återgång af skattemannarätten till rekognitionshemman och lägenheter, å kollegii advokatfiskalskontor verkställts viss undersökning rörande de under afdelningen B upptagna egendomar. Den utredning rörande rekognitionsskogarna, som sålunda åstadkommits, synes ej vara uttömmande och torde i flera afseenden böra kompletteras. På sätt kollegium särskildt framhållit i sitt den 7 april detta år afgifna underdåniga utlåtande i fråga om uppgjort förslag till öfverenskommelse mellan Stockholms stad och kronan angående tillgodogörande af Storgysingen med flera vattenfall i Dalälfdalen, har vid skattläggning af vissa utmed Dalälfdalen befintliga rekognitionsskogar ansenliga sträckor dylik skogsmark alldeles afglömts, till följd hvaraf dessa från skattläggning uteslutna marker såsom saknande all jordeboksbeteckning ej vidare anträffas i gällande jordeböcker. Enligt hvad byråchefen i landtmästerstyrelsen Eriksson meddelat under tecknad Björkman läser dylikt »förbiseende» rätt ofta hafva passerat vid skattläggning af rekognitionsskogar landet rundt. En ingående undersökning och revision af det särdeles rikhaltiga kartmaterialet å detta område skulle helt säkert blotta många missförhållanden. Kollegium finner det ingalunda vara otroligt, att lagfart kan hafva meddelats å dessa helt bortslarfvade skogsområden, hvarigenom kronojord af högst betydande värde kan komma att till följd af häfdelagens tillämpning för all framtid afhändas kronan utan någon som helst ersättning till statsverket. Gifvet vis böra, där bruken äro nedlagda, dylika ej skattesålda områden återfalla till kronans fria disposition.

I fråga om de under afdelningen A berörda egendomar har den förberedande undersökningen i viss mån slutförts. Sålunda har härstädes nu upprättats specifik förteckning, upptagande de hemman och lägenheter,

som till brukens drift och understöd blifvit af kronan från och med den 20 mars 1701, då ny skatteköpsordning infördes, under skattetitel upplåtna. Denna förteckning, som likaledes torde komma att i vissa afseenden än ytterligare kompletteras, upptager dylika egendomar till ett antal af omkring 800 hemman, mestadels brutna skattetal, samt ett icke ringa antal lägenheter.

Endast ett fåtal af de å denna förteckning upptagna egendomar hafva hittills varit föremål för undersökning inför domstol. Enligt uppgift från kollegii advokatfiskalskontor har Svea hofrätts dom angående återgång af skattemannarätten till $\frac{3}{8}$ mantal Rutvik nr 2 i Neder-Luleå socken af Norrbottens län numera vunnit laga kraft. Något afgörande af högsta domstolen har emellertid ännu ej afhörts beträffande dit fullföljda mål, berörande egendom af nu ifrågakörande art.

Af det nu anförda torde framgå, hvilka slag af i motionen afsedda fastigheter omförmälda hos kollegium pågående utredning omfattar.

Med afseende å den senare frågan torde böra särskildt meddelas att kollegium beträffande förenämnda slag af fastigheter ännu ej låtit anställa någon allmän undersökning, i hvad mån häfd å dessa egendomar kan hafva inträdt. Af den utredning i berörda hänseende, som för närvarande äger rum på föranstaltande af vattenfallsstyrelsen beträffande mera betydande vattenfall i Dalälfdalen med flera floder, har inhämtats, att, där lagfart meddelats men häfd ännu ej inträdt, densamma merendels läser inträda inom den närmaste framtiden. Kollegium har anledning antaga att i hufvudsak enahanda förhållande äger rum i fråga om de egendomar, som tillhöra kollegii ämbetsförvaltning.

Såsom svar å sistberörda fråga får kollegium alltså för sin del framhålla, att ett upphäfvande, såsom i motionen påyrkats, af lagen den 22 april 1881 om tjuguarig häfd enligt kollegii förmenande obestriddigen äger afgörande betydelse för kronans af utredningen beroende rätt inom samtliga de egendomsgrupper här ofvan angifvits.

Stockholm den 5 maj 1911.

Underdånigst

GUSTAF MUNTHE.

A. Björkman.
föredragande.

Casten von Otter.

A. W. Dufva.

Gustaf Hedin.

Carl Lundin. »

I 1734 års lag bestämdes för ett särskildt fall viss preskriptionstid för anställande af klander å jordafång, nämligen uti 11 kap. 8 § giftermålsbalken angående hustrus och hennes arfvingars rätt till återvinning af henne tillhörig fastighet, som mannen utan hennes samtycke sålt. Däremot innehöll samma lag icke något allmänt stadgande rörande annan häfd å fast egendom än urminnes häfd. Då emellertid i detta ämne osäkerhet i lagskipningen uppkom, i det man än med stöd af 5 kap. 8 § jordabalken ansåg, att klander ej finge äga rum sedan laga stånd åkommit fångtet, än åter på grund af 10 kap. 1 § samma balk förmenade, att klandret ej vore till någon viss tid inskränkt, utfärdades *kungl. förklaringen den 14 maj 1805* angående lagens rätta förstånd och tillämpning i mål, som röra klander å fast egendom, samt hvad ytterligare vid lagfarts beviljande bör iakttagas.

Enligt denna förklaring skulle en hvar, som ville anställa klander mot annans åtkomst till fastighet, vara skyldig att inom natt och år från den tid, som i hvarje särskild händelse vore bestämd, eller enär sådan icke funnes utsatt, från den dag anledningen till slikt klander för rätter ägare yppades och han kom i tillstånd att sin rätt bevaka och lagligen utföra, genom uttagen stämning hos domaren ett sådant klander fullfölja. Därjämte stadgades, att all på god tro vunnin och med verklig besittning förenad åtkomst till jord å landet samt hus och tomt i staden af sådan beskaffenhet, att därom mellan enskilda personer kunnat afhandlas, vare sig genom arf, köp, pant, gåfva eller förlikning, därifrån egendom af fideikommissnatur ej heller undantoges, hvilken icke blifvit i behörig ordning klandrad af den förmente ägaren eller innehafvaren, som egendomen afhänd vore, i hans lifstid, ej heller af hans arfvingar eller rättsinnehafvare inom 20 år från hans dödsdag, skulle efter samma tids förlopp vara från allt vidare åtal fri.

Att sissnämnda längre tid för häfd, 20 år från den förmente ägarens död, ej kunde göras gällande, där rätte ägaren icke var en enskild person, är uppenbart. Detsamma torde vid sådant förhållande i allmänhet hafva antagits vara förhållandet med den kortare tiden af natt och år från det anledning till klander för rätt ägare yppades, ehuru därvid ej uttalades, att fråga skulle vara om jord, hvarom enskilde emellan kunnat afhandlas.

I lagkommitténs förslag till jordabalk upptogs ej något stadgande om beskaffenheten af den egendom, som kunde utgöra föremål för häfd.

Äldre lagberedningens förslag till jordabalk innehöll i 11 kap. bland annat följande, väsentligen på 1805 års förutnämnda förklaring byggda stadganden om häfd:

»1 §. Besitter någon fast egendom, derå han sökt lagfart på grund af laga fång, och will annan, som menar sig äga bättre rätt till egendomen, det fång klandra, då vare denne skyldig att sitt klander instämma och, efter ty i 8 kap. 12 § stadgadt är, i lagfartsprotokollet anteckna låta, inom år och dag sedan han om den andras fång och sin bättre rätt kunskap fick. War lagfart ej sökt då han den kunskap erhöll, eller wiser han, att han varit ur stånd att klandret instämma, hafwe lika tid dertill från den dag lagfart söktes, eller han i det tillstånd kom, att han klandret instämma kunde. Ej skall dock häfd, som nu sagd är, gälla mot Kronan, allmänt verk eller allmän inrättning, ej heller mot enskild person, som under annans målsmanskap står.

2 §. Är någon i besittning af fast egendom, den han, genom laga fång, på god tro åtkommit, och har ej den, som menar sig äga bättre rätt till egendomen, genom stämning hans fång klandrat, och sitt klander såsom i 1 § sägs antekna låtit, inom tjugo år, då må ej, emot den häfd, klander å fånget gälla, ändå att ej wisas kan, att den, som klandra will, rättigheten dertill försutit efter 1 §, eller efter annat stadgande, hvarigenom talan inskränkes till wiss tid efter erhållen kunskap om anledning till klander.»

»5 §. Har någon, såsom ägare, varit i besittning af fast egendom eller dermed förenad rättighet eller förmån, utan att den, som menar sig äga bättre rätt dertill, genom stämning den besittning klandrat och sitt klander, såsom i 1 § sägs, anteckna låtit, inom trettio år; då vare mot den häfd allt klander ogildt.»

I motiveringen till sitt förslag beträffande 1 § erinrade beredningen, att något tvifvelsmål ej syntes böra äga rum därom, att den där ifrågasvarande häfden ej gällde mot andra än dem, hos hvilka en personlig kunskap om det förhållande, som föranledde klander, kunde förutsättas, i förening med den själfverksamhet, som för rättighetens tillbörliga bevakande fordrades, och att denna häfd följaktligen ej kunde tillämpas mot kronan, allmänt verk eller annan inrättning eller emot den, som stode under annans målsmanskap. Till undanröjande af hvarje missförstånd ansåg dock beredningen ett uttryckligt förklarande härom erforderligt vid meddelande af sitt stadgande angående den ettåriga häfden. I fråga åter om den af beredningen föreslagna längre tids häfden, hvilken, enligt hvad beredningen framhöll, var afsedd att få sin hufvudsakliga verkan, då bestämmelsen om den kortare preskriptionstiden ej kunde tillämpas, ansåg däremot beredningen icke lämpligt att göra undantag för något slag af egendom. Denna häfdetid skulle alltså gälla äfven emot kronan, allmänt verk och allmän inrättning.

I motiveringen till det af *nya lagberedningen* afgifna förslag, som

ligger till grund för gällande 1881 års förordning angående 20-årig häfd, anförde beredningen bland annat följande.

»Angående beskaffenheten af den egendom, som må utgöra föremål för häfd, har beredningen lika litet som lagkommittén ansett någon särskild föreskrift behöflig eller lämplig. Lagförslaget innehåller således icke någon bestämmelse, som motsvarar det i 1805 års förklaring förekommande stadgandet att endast egendom af den beskaffenhet, att därom emellan enskilda personer kunnat afhandlas, finge genom häfd försvaras. Den af äldre lagberedningen, dock endast i fråga om den ettåriga, ej den tjugu- eller trettio-åriga häfden, uppställda regeln att förstnämnda slags häfd ej skulle gälla emot kronan, allmänt verk eller annan allmän inrättning, har icke heller ansetts böra i förslaget upptagas. En dylik inskränkning synes ej hvila på fullgiltig grund och bidrager endast att i viss mån bibehålla det tillstånd af osäkerhet, som häfdeinstitutet åsyftar att undanröjja. Den omständigheten att en egendom någon gång i tiden blifvit afhänd kronan eller allmän inrättning kan naturligtvis icke vara känd för den, som i god tro efter lång tids förlopp förvärfvar egendomen, men möjligheten att vinna häfd skulle för all framtid vara betagen. Därest gällande lags bestämmelser efterleivas vid pröfning af sökt lagfart, synes det emellertid osannolikt, att lagfart kan komma att beviljas å någon egendom af nyssnämnda slag eller att, om genom något förbiseende lagfarten skulle beviljas, detta förhållande icke genast skulle upptäckas af kronans ombudsmän. Då, enligt den häfdelag beredningen föreslagit, erhållen lagfart utgör ett hufvudvillkor för häfden, förefinnes således så mycket mindre anledning att för ifrågavarande jordägare göra något undantag från allmänna regeln som desse jämväl i öfrigt vanligen äro i tillfälle att öfver sina egendomar hålla en lika, om ej mera verksam uppsikt än den, som i allmänhet står den enskilde sakägaren till buds, i de händelser, hvilka vanligast gifva anledning till häfdeinstitutets tillämpande.»

Lagberedningen har i sitt förslag till jordabalk med hänsyn till den af beredningen förordade omläggningen af fastighetsböckerna och den därmed afsedda specialiseringen af fastigheterna beredt vägen för en omläggning af hittills gällande rättsgrundsatser äfven i fråga om häfd. I stället för att grunda häfdeinstitutet på viss tids besittning såsom det primära har sålunda beredningen låtit häfdens uppgift blifva att låta en i den nya fastighetsboken verkställd inskrifning af lagfart efter tio år under vissa villkor erhålla sådant vitsord, att den på denna lagfart grundade äganderätt ej kan angripas. Härmed har således beredningen tagit ett viktigt steg mot fastighetsbokens absoluta vitsord för den redlige förvärfvaren. I enlighet härmed har beredningen också beträffande urminneshäfd ansett

det utslutet att för framtiden tillerkänna densamma verkan i fråga om en i boken upptagen själfständig fastighet; och har häraf samt af beredningens förslag i öfrigt följt, att beredningen ansett urminneshäfdens såsom rättsinstitut böra försvinna.

Af hvad ofvan anförts framgår, att man under förarbetena till 1881 års förordning om tjuguarig häfd icke ansåg skäl föreligga att i där afsedt hänseende ställa kronan förmånligare än den enskilde. Med hänsyn till grunderna för och ändamålet med ifrågavarande institut fann man sig ej kunna sluta till att en sådan privilegierad ställning för kronan vore berättigad, utan likasom kronan och andra offentliga rättssubjekt i förekommande fall finge njuta häfd till godo, så ansågs å andra sidan häfd böra gälla äfven emot dem.

Att ett upphäfvande, på sätt motionären afser, definitivt eller endast provisoriskt, af häfdens giltighet gent emot kronan icke skulle sakna betydelse vare sig för kronan själf eller för de enskilda, som från kronan härleda sin rätt, därom synes meningsskiljaktighet icke kunna råda. Genom en dylik suspension i någon form, som finge verkan emot den, för hvilken, efter det han i god tro förvärfvat och fått lagfart å fast egendom, häfdetiden börjat löpa, skulle bland annat möjlighet beredas för kammarkollegium och de öfriga myndigheter, som i detta afseende hafva att bevaka kronans rätt och föra dess talan, att fullfölja detta värf och de utredningar, som därmed kunna vara förknippade, utan någon hänsyn till löpande häfdetider och till de intressen för de enskilda, som däraf bero.

I fråga om den afgörande betydelsen af de af motionären ifrågasatta åtgärder kan alltså utskottet instämma med kammarkollegium.

Enligt utskottets uppfattning kan dock den utsikt till förvärf för kronan, som därmed erbjuder sig, icke få vara afgörande för frågan om ett sådant ingripande från kronans sida verkligen bör ske. Vill man nämligen gifva ett tillfredsställande svar på denna fråga, lära äfven andra faktorer förtjäna beaktande än hänsynen till den direkta ekonomiska vinst, som kronan skulle kunna draga af en sådan åtgärd. Sålunda lär böra tagas i beräkning den osäkerhet, som däraf skulle vållas för *alla* de enskilda ägare af fastigheter, hvarå lagfart, som i 1881 års förordning afses, första gången efter den 1 januari 1882 beviljats — eller beträffande hvilka sådan anteckning skett i lagfartsprotokollet, som i 22 § lagfartsförordningen afses — senare än att häfd ännu kunat vinnas. Oberoende af den tid, då fastigheten frångått kronan, skulle nämligen i så fall kronan kunna göra sin rätt gällande. Konsekvenserna häraf, i den mån de kunna öfverblickas, lära ej kunna undgå att drabba enskilda godtroende förvärfvare synnerli-

gen hårdt, ojämnt och orättvist. Det synes utskottet som om faran här af och dess följder i olika riktningar från statens egen synpunkt skulle fullt uppväga den förespeglade ekonomiska vinsten där af.

Men äfven om man med hänsyn till det ändamål, som sålunda eftersträfvats, finner åtgärder i dessa riktningar berättigade och lagstiftningsmaktens handhafvare värdiga, synes det äfven kunna ifrågasättas, om dessamma skulle öfverensstämma med de principer, som i allmänhet böra följas i fråga om införande af ny lagstiftning på detta område. Hittills i sådant hänseende antagna grundsatser lära i allmänhet fordra, att dens ställning, för hvilken viss tids häfd redan börjat löpa, ej försämras genom ny lagstiftning på detta område. Gäller detta enskilde emellan, synes den omständigheten, att det är ett kronans intresse, som kan stå på spel, lika litet här som eljest i motsvarande fall, där civillagstiftningen berör något kronans intresse, böra föranleda undantag.

Med denna utskottets uppfattning skulle det, om sådant af andra skäl ansåges böra ske, låta sig förenas, att en lagstiftning i den riktning, här är i fråga, gäfves afseende å fastigheter, hvarå lagfart ännu icke meddelats. Med hänsyn till sådana fastigheter synes emellertid fullt tillräcklig tid finnas för behörigt bevakande af kronans rätt, hvarför alltså en dylik lagstiftning skäligen synes kunna antagas blifva overksam för vinnande af motionärens syfte. Skulle särskilda åtgärder för ett mer effektivt fullföljande af de utredningar, som erfordras för sådant ändamål likasom för iakttagande i allmänhet af kronans rätt i de fall, där häfd ännu icke vunnits, visa sig påkallade, lära dylika icke heller underlåtas. En anledning till särskildt uppmärksammande af kronans intresse i detta afseende synes bland annat föreligga i den af motionären omnämnda, till Kungl. Maj:t den 9 november 1910 ingifna petitionen.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon
Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 maj 1911.

På lagutskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Reservationer:

Herr *Bergendahl*, med hvilken herrar *af Ekenstam*, *Petersson* i Dänningelanda, *Olsson* i Broberg och *Berggren* instämt, har anført följande:

»På de skäl, som utskottet anført, har jag lika med utskottet ansett det icke tillrådligt att beträda den väg, motionären föreslagit, för häfdande af kronans möjligen varande rätt till de slag af egendomar, hvilka sammanfattats under benämningen »kronans jorddonationer till industrien», men med hänsyn till hvad kungl. kammarkollegium i afgifvet yttrande anført, finner jag det vara nödigt, att särskilda åtgärder vidtagas för bevakande af kronans rätt i oförmälda afseendet.

Med anledning häraf och då tilläfvventyrs Riksdagens medverkan till sådana åtgärders vidtagande kan krävas, har jag ansett, att utskottet bort föreslå,

att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande hvilka särskilda åtgärder behöfva vidtagas för att kronans rätt till ifrågavarande slag af egendomar må skyndsammast utredas och på ett verksamt sätt tillvaratagas samt, därest Riksdagens medverkan därtill skulle erfordras, för Riksdagen framlägga det förslag i sådant afseende, som af förhållandena påkallas.»

Herr *Gezelius* har ansett, att sista stycket af utskottets motivering bort erhålla följande lydelse:

»Med denna utskottets — — — för vinnande af motionärens syfte.

Hvad kammarkollegium i ämnet upplyst gifver emellertid vid handen, att det sätt, hvarpå kronans eventuella rätt i afseende å fastigheter af ifrågavarande art blifvit tillgodosedd, icke lämnar nödig trygghet för, att denna rätt i hvarje särskildt fall blir med hänsyn till gällande häfdeförordning å kronans vägnar behörigen bevakad.

På grund häraf lära särskilda åtgärder i syfte att kronans intresse i berörda afseende bättre tillgodoses skyndsammast böra vidtagas. Sådana torde emellertid kunna åstadkommas utan ändring af förenämnda förordning. Och då de af kammarkollegium uppgifna förhållanden med afseende å kronans rätt äro i oförmälda till Kungl. Maj:t ställda skrifvelse bragta till Kungl. Maj:ts kännedom, är utskottet förvissadt, att åtgärder skola vidtagas för ett fullt effektivt bevarande af kronans rätt uti ifrågavarande hänseende utan vidare uttalande från Riksdagen.»

Herrar *Widén, Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken, friherre *Beck-Friis, Forsberg* och *Olsson* i See hafva anfört:

»Med afseende å omfattningen och betydelsen af de pågående utredningarna angående kronans äganderätt till vissa slag af fast egendom, som af kronan upplåtits till industriens understöd, samt angående möjligheten att till kronan återvinna dylik egendom, synes det i hög grad angeläget, om dessa utredningar skola leda till något praktiskt resultat, att åtgärder i tid vidtagas, på det att under den tid, utredningen pågår, kronan icke genom inträdande af häfd enligt förordningen den 22 april 1881 må gå förlustig rätten till återvinning. Af kammarkollegii i lagutskottets betänkande intagna yttrande framgår nämligen med all tydlighet, att en fara i nämnda hänseende eljest föreligger.

Af de åtgärder, som härvid kunna komma i fråga, möta i främsta rummet sådana anordningar, att kronan sättes i tillfälle att i erforderliga fall i laga ordning bevaka sin talan. Sådana åtgärder torde icke heller af Kungl. Maj:t underlätas. Men det synes härvid äfven eventuellt böra tagas under öfvervägande, huruvida — särskildt för det fall att åtgärder af ofvanberörda slag skulle befinnas icke vara tillräckliga eller lämpligen kunna användas — ett upphäfvande för någon tid, hvad angår kronan, af det år 1881 införda häfdeinstitutet må vara erforderligt samt i sådant fall under hvilka omständigheter och villkor ett sådant upphäfvande må kunna äga rum.

På grund häraf hafva vi ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, hvilka åtgärder, eventuellt inskränkning af häfdinstitutet, enligt förordningen den 22 april 1881 må böra vidtagas, för att icke genom inträdande af häfd enligt nyssnämnda förordning kronans rätt till sådana fasta egendommar, som i kammarkollegii ofvan åberopade yttrande afses, må gå förlorad, samt, i den mån Riksdagens medverkan erfordras, för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.»

Herr *Lindhagen* har anhållit få antecknad, att han ej deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
